

Analýza cestovního ruchu v kraji Vysočina

zpracovala
Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta
Katedra regionální ekonomie a správy

prosinec 2006

Řešitelský kolektiv:

RNDr. Josef Kunc, Ph.D.

Ing. Martin Šauer

RNDr. Jiří Vystoupil, CSc.

Odborná spolupráce:

Mgr. Václav Novák - KÚ kraje Vysočina, Odbor regionálního rozvoje

Obsah

Úvod.....	4
1. Potenciál cestovního ruchu.....	5
1.1 Potenciální rekreační plochy	5
1.2 Turisticko-rekreační funkce	7
1.3 Turisticko-rekreační zatížení.....	9
2. Předpoklady cestovního ruchu	11
2.1 Přírodní předpoklady.....	11
Přírodní atraktivita a pozoruhodnosti.....	11
Velkoplošná a maloplošná chráněná území	11
Přírodní parky.....	11
Rekreační vodní plochy.....	12
2.2 Kulturně–historické předpoklady	14
Památky UNESCO.....	14
Národní kulturní památky	15
Městské (vesnické) památky	15
Hrady a zámky	17
Církevní památky	17
Technické a vojenské památky	18
2.3 Návštěvnost památek.....	20
3. Turistická infrastruktura	21
3.1 Základní turistická infrastruktura	21
Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních.....	25
3.2 Doprovodná turistická infrastruktura	25
4. Hlavní druhy a formy cestovního ruchu.....	27
5. Regionalizace cestovního ruchu v kraji Vysočina	28
Závěr.....	30
Seznam kartogramů.....	31
Seznam příložených databází	32
Literatura a prameny	33

Úvod

Cestovní ruch prožívá v posledních letech v České republice, podobně jako v celém světě nebývalý rozvoj, je jedním z nejdynamičtější se rozvíjejících hospodářských odvětví. Přesto je stále považován za progresivní odvětví budoucnosti, a to i z důvodu, že jeho rozvoj provází silný multiplikační efekt. Cestovní ruch představuje komplexní hospodářské odvětví, které významným způsobem ovlivňuje zaměstnanost, platební bilanci, ekonomický i sociální rozvoj regionů, podílí se na tvorbě hrubého domácího produktu, má vliv na příjmy místních rozpočtů – toto vše směřuje k podpoře investiční aktivity v regionech.

Kraj Vysočina, který je patrně nejvíce homogenním turistickým regionem v České republice, má dobré předpoklady a turistický potenciál pro rozvoj cestovního ruchu. Přes značnou vnější homogenitu je území kraje vnitřně diferencováno, ne všechny oblasti a lokality jsou stejně atraktivní, turisticky využívané a navštěvované. Vnitřní heterogenita je zřejmá také z rozdílné funkční a časové využitelnosti území pro cestovní ruch.

Cílem předložené studie je poukázat na přednosti kraje Vysočina právě v oblasti potenciálu a předpokladů pro rozvoj cestovního ruchu (přírodní, kulturně-historické a další) a základní a doprovodné turistické infrastruktury (s důrazem na prostorové rozmístění a kapacity ubytovacích zařízení). Důležitým funkčně-prostorovým aspektem je analýza hlavních druhů a forem cestovního ruchu včetně vnímání sezónnosti a v neposlední řadě naznačení možného vnitřního členění (rajonizace), resp. funkční typologie území v návaznosti na přirozené predispozice, únosné kapacity (limity území) a vlastní aktivity všech zainteresovaných aktérů.

1. Potenciál cestovního ruchu

Bohatý přírodní, historický a kulturní potenciál vždy předurčoval Českou republiku a region Vysočina k intenzivnímu využívání pro turistiku a cestovní ruch. Stal se základem pro budování infrastrukturních zařízení a ubytovacích kapacit umožňujících jeho další zhodnocení. Jestliže se má potenciál cestovního ruchu uváženě využívat a adekvátně tomu budovat potřebná zařízení, je nutné vyhodnotit podmínky pro cestovní ruch způsobem, který poskytne komplexní obraz a klasifikaci území vhodných pro cestovní ruch nejen z hlediska kvality a specializace, ale i kapacitního využití, funkce a zatížení.

1.1 Potenciální rekreační plochy

Přírodní podmínky resp. přírodní potenciál jsou rozhodujícími lokalizačními faktory většiny aktivit cestovního ruchu a rekreace, zároveň určují základní funkčně-prostorové dimenze a diferenciaci v rekreačním využití území. **Potenciální rekreační plochy** syntetickým způsobem generalizují vliv celkových přírodních podmínek na současný stav a intenzitu využití území a podávají pohled na souhrnný přírodní potenciál území a jeho rekreační využití. Hodnota ukazatele „potenciální rekreační plochy“ vzniká součtem ploch v katastrálních územích jednotlivých obcí rekreačně využitelných – tento součet je poté vydělen celkovou rozlohou obce a je uváděn v procentech¹.

Údaje pro výpočet jsou obsaženy v tzv. katastru nemovitostí (úhrnné hodnoty druhů pozemků, ÚHDP), jehož registr spravuje Český úřad zeměměřičský a katastrální (ČÚZK). Za rekreačně nejméně využitelné jsou na Vysočině považovány především zemědělsky intenzivně využívané plochy v nížinách, pahorkatinách i vrchovinách (hodnoty ukazatele do 25 %), naopak nejvíce potenciálních rekreačních ploch „na sebe“ koncentrují lesní půdy, louky a pastviny, zahrady, sady, vodní plochy (hodnoty ukazatele 65 % a více).

V kraji Vysočina se přirozeně uskupily tři velké koncentrace potenciálních rekreačních ploch s vysokými hodnotami:

- **oblast Žďárských vrchů a Železných hor (plynule na sebe navazující chráněné krajinné oblasti),**
- **oblast Svratecké hornatiny (přírodní park),**
- **a částečně také v širším okolí Telče (Javořická vrchovina s nejvyšším vrcholem kraje - Javořicí),**

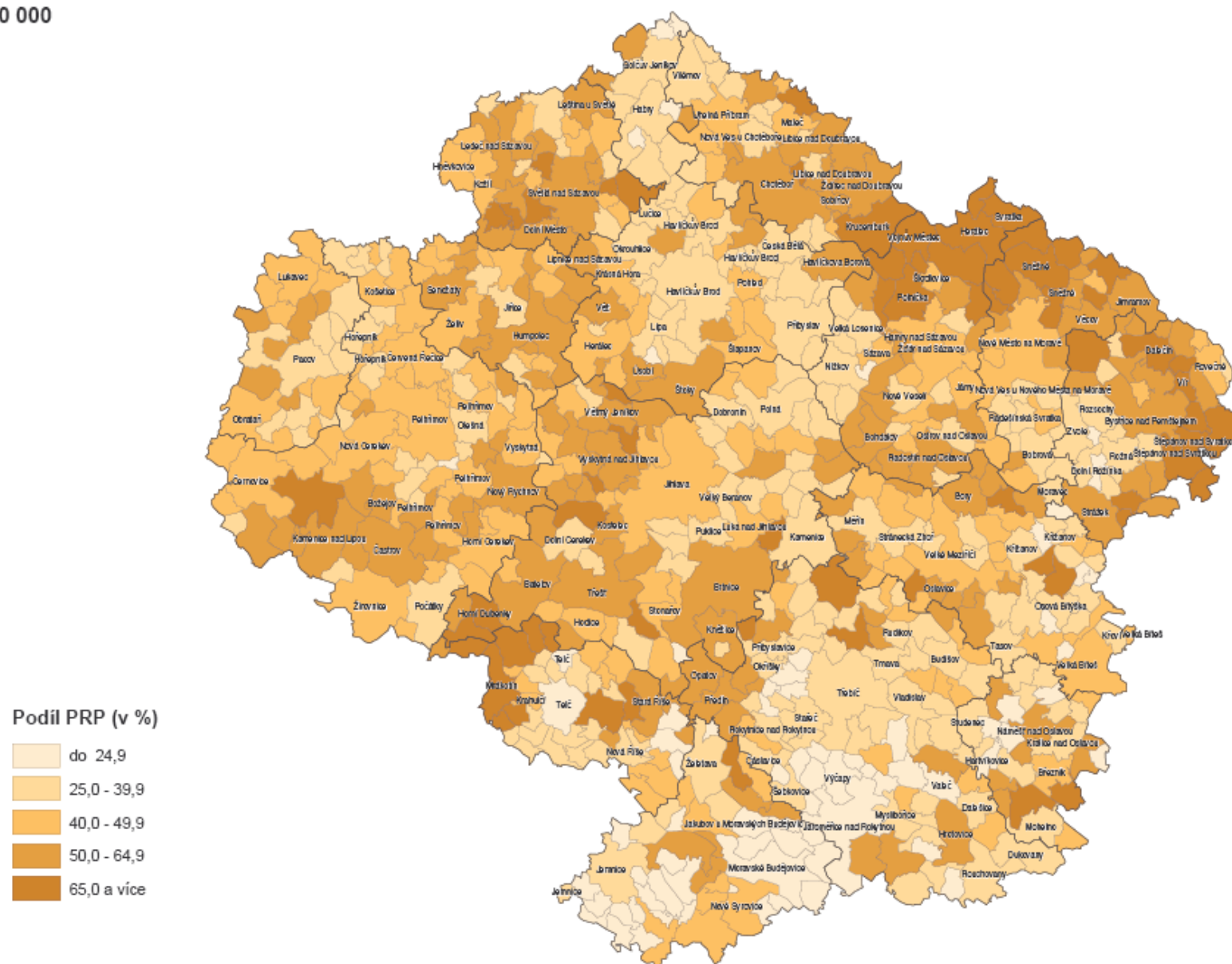
dále pak již pouze jednotlivé lokality resp. katastry obcí, např. Kladeruby nad Oslavou, Kuroslepy (blízkost vodní nádrže Dalešice a Mohelenské hadcové stepi), Kadolec, Skřínářov (lesní plochy), Svatoslav, Horní Vilémovice (přírodní park Třebíčsko), Těmice (lesní plochy), Kamenná Lhota, Kouty, Trpišovice (lesní a vodní plochy), Služátky, Malčín (lesní a vodní plochy) a některé další.

Potenciální rekreační plochy s nejnižším potenciálem (hodnotami) nalezneme v zemědělsky využívaných oblastech Jemnicka, Moravskobudějovicka a Jaroměřicka, tedy na jihu a jihovýchodě regionu (Jevišovická pahorkatina), menší území pak také mezi Havlíčkovým Brodem a Golčovým Jeníkovem (Hornosázavská pahorkatina) a v katastrech některých větších měst a jejich zázemí (např. Třebíč, Telč, Pacov, Havlíčkův Brod, Přibyslav).

¹ Na území celé České republiky se hodnoty ukazatele potenciálních rekreačních ploch pohybují v intervalu 0,8 – 98,6 %.

POTENCIÁLNÍ REKREAČNÍ PLOCHY

1:600 000

Zdroj dat: Úhrnné hodnoty druhů pozemků, ČÚZK, 2005
vlastní výpočty

0 10 20 30 40 km

Mapový podklad: ArcČR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

1.2 Turisticko-rekreační funkce

Jedním z významných ukazatelů prostorové diferenciacie cestovního ruchu v území na regionální i nižší úrovni (úroveň obcí) je **turisticko-rekreační funkce**, vyjadřující intenzitu turistické aktivity v dané destinaci. Tato funkce je vyjádřena poměrem počtu stálých turistických lůžek ku počtu trvale bydlících obyvatel. Relativně snadná dostupnost a výpočet tohoto ukazatele však zcela nekoresponduje s jednoduchostí interpretace – zde je nutno přihlídnout např. k míře využití lůžkové kapacity, k formám cestovního ruchu, k sezónnosti². Do zátěže destinace tak proto bývá započítáno i druhé bydlení, tedy objekty individuální rekreace (OIR = chaty, chalupy a byty neobydlené z důvodu rekreačního využití).

Turisticko-rekreační funkce je tak ve finále vypočtena jako počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) a v objektech individuální rekreace v obci (při přepočtu 4 lůžek na 1 OIR) - tento počet je vydělen počtem trvale bydlících obyvatel v obci a vynásobený stem. V kraji Vysočina se velmi významná až zcela dominantní funkce slučuje s hodnotou ukazatele 100 a vyšší, která zde však nemá výraznější koncentraci. Je třeba si uvědomit, že o stanovení turisticko-rekreační funkce obcí rozhoduje nikoliv koncentrace hromadných ubytovacích zařízení, ale především lokalizace OIR (je jich asi třikrát více), tedy v zázemí našich velkoměst, v oblastech intenzivní letní rekreace u vody a v horském prostředí.

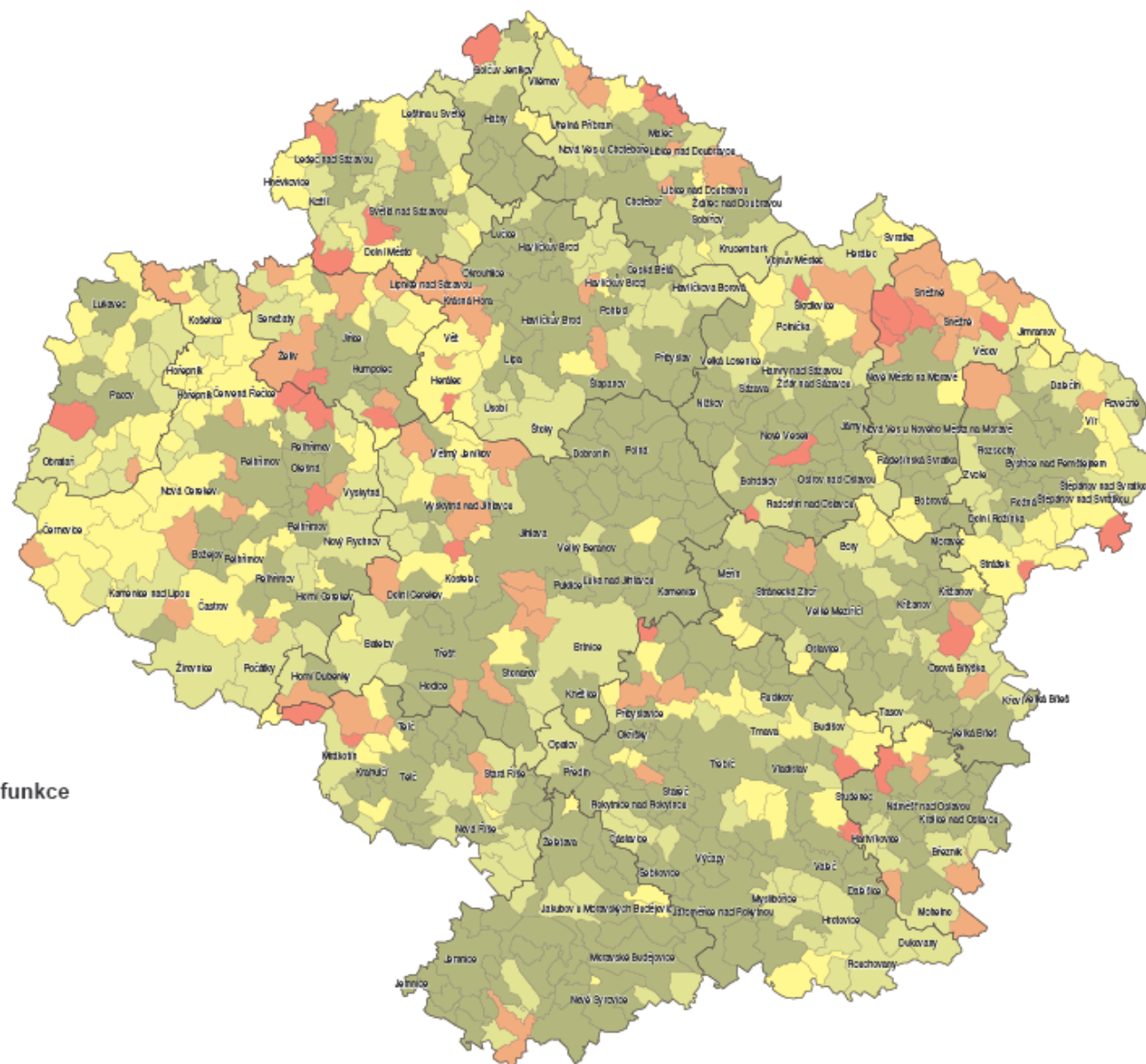
Žádná z jmenovaných lokalit/oblastí nemá na Vysočině významnější zastoupení, takže nejvyšší hodnoty nalezneme pouze v menších územních koncentracích na Žďársku (např. obce Fryšava pod Žákovou horou, Sněžné, Křižánky, Tři Studně, Cikháj), v oblasti Želivské vodní nádrže (Želiv, Sedlice, Dehtáře, Velký Rybník), severovýchodně od Telče (Vanůvek, Řásná, Lhotka, Kaliště, Klatovec). Na druhé straně velká část (většina) obcí v regionu vykazuje malou turisticko-rekreační funkci, nejvýraznější koncentrace těchto obcí se vytvořila v centrální části v širokém prostoru mezi Třeští a Žďárem nad Sázavou, na východě mezi Měřínem a Velkou Bíteší, na jihovýchodě mezi Jemnicí a Třebíčí a na severu mezi Havlíčkovým Brodem a Habry.

² Velká města s nevýraznou sezónností versus výrazná sezónnost ve využití ubytovacích zařízení v horském prostředí nebo u vodních ploch.

TURISTICKO-REKREAČNÍ FUNKCE OBCÍ

1:600 000

Turisticko-rekreační funkce

Zdroj dat: ČSÚ, 2003
vlastní výpočty

0 10 20 30 40 km

Mapový podklad: ArcČR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

1.3 Turisticko-rekreační zatížení

Otázka rekreační resp. turistické únosnosti území je jedním z významných problémů udržitelného cestovního ruchu. Základním ukazatelem, kterým lze zevrubně vyjádřit prostorové diferenciaci cestovního ruchu na regionální i místní úrovni (obce), je **turisticko-rekreační zatížení** území.

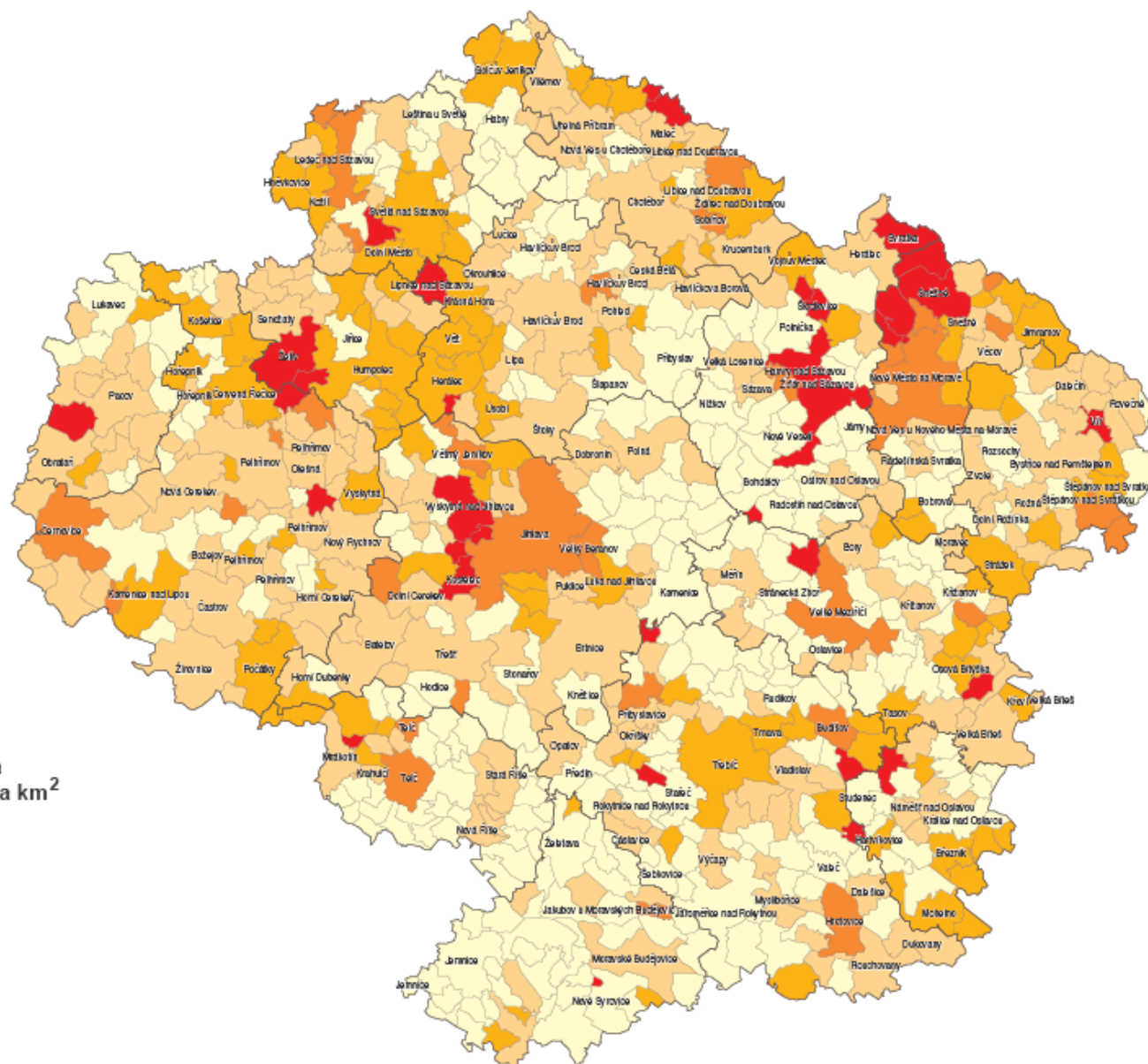
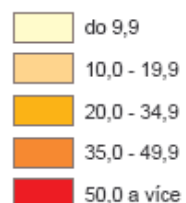
Tento ukazatel je vyjádřen počtem turistických a rekreačních lůžek (HUZ, OIR) přepočtených na jednotku plochy, tedy km^2 . Podobně jako v případě turisticko-rekreační funkce je i tento ukazatel resp. jeho interpretace závislá na lokalizaci zejména objektů individuální rekreace, ale i hromadných ubytovacích zařízení. Prostorové rozložení tohoto ukazatele/jevu tedy logicky koreluje s turistickou atraktivitou území, více než v předchozím ukazateli zde vyniká zázemí velkých měst s vysokou intenzitou druhého bydlení.

V kraji Vysočina se obce se zcela dominantní či velmi významnou hodnotou turisticko-rekreačního zatížení území (35 a více lůžek na km^2) více koncentrují v okolí Jihlavy (Kostelec, Vyskytná nad Jihlavou, Velký Beranov), na Žďársku a Novoměstsku (Žďár nad Sázavou, Nové Město na Moravě, Škrdlovice, Svratka, Sněžné). Jako jednotlivé obce/lokality potom vystupují také Želiv a Svěpravice (vodní nádrž), Lipnice nad Sázavou (hrad), Rušinov (CHKO Železné hory), Netín (zázemí Velkého Meziříčí), Březí nad Oslavou (zázemí Žďáru nad Sázavou), Pozďatín, Zahrádka, Kozlany, Čechočovice (zázemí Třebíče) a některé další. Malé turisticko-rekreační zatížení má opět značná část regionu, největší prostor se uskupil z populačně často velmi malých obcí mezi Jihlavou, Přibyslaví, Žďárem nad Sázavou a Velkým Meziříčím, dále pak mezi Jemnicí, Želetavou a Jaroměřicemi nad Rokytnou, v okolí Telče a mezi Havlíčkovým Brodem a Habry.

TURISTICKO-REKREAČNÍ ZATÍŽENÍ ÚZEMÍ

1:600 000

Počet rekreačních a
turistických lůžek na km²

Zdroj dat: ČSÚ, 2003
vlastní výpočty

0 10 20 30 40 km

Mapový podklad: ArcČR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

2. Předpoklady cestovního ruchu

Mezi základní předpoklady rozvoje cestovního ruchu patří přírodní předpoklady, jako asi nejvýznamnější složka předurčující možnosti využívání území, a kulturně-historické předpoklady. Ty v sobě skrývají široké spektrum atraktivit, tedy nejen obecně „kulturně-historické“, ale i církevní, technické, vojenské a další. Všechny uvedené předpoklady lze zařadit mezi lokalizační faktory cestovního ruchu, které rozhodují o konkrétní lokalizaci a funkčním využití dané oblasti cestovním ruchem.

2.1 Přírodní předpoklady

Rozvoj cestovního ruchu v území je primárně dán přírodními předpoklady, jež se v něm nacházejí. Mají relativně trvalý, časově neměnný charakter a jsou do značné míry historicky nezávislé na člověku resp. lidských činnostech. S rozvojem cestovního ruchu však v současnosti stále roste sekundární antropogenní tlak na přírodní prostředí a krajinu, který tak fakticky ovlivňuje jejich další vývoj.

Přírodní atraktivita a pozoruhodnosti

Přírodní atraktivita území je v zásadě dána geomorfologickými, klimatickými, hydrologickými a biogeografickými podmínkami.

V kraji Vysočina je velké množství přírodních atraktivit. Velkou environmentální i estetickou hodnotu má jedinečná kulturní krajina Vysočiny, která sama o sobě vytváří atraktivní prostředí pro trávení volného času. Pro svoji přírodní i kulturní hodnotu má krajina značné části Vysočiny statut chráněných území – největší z nich jsou chráněné krajinné oblasti (CHKO), řada národních přírodních rezervací (NPR) a památek (NPP), přírodních rezervací (PR) a památek (PP), a také několik přírodních parků, které nepožívají statut zvláště chráněných území, ale mají velký význam pro svůj zachovalý přirozený krajinný ráz.

Velkoplošná a maloplošná chráněná území

K *velkoplošným zvláště chráněným územím (V-ZCHÚ)* se na Vysočině řadí **CHKO Žďárské vrchy** a **CHKO Železné hory**, které se rozkládají při hranici s Pardubickým krajem, do kterého přesahují. Jejich rozloha v kraji Vysočina činí 607 km², což je 8,8 % podíl rozlohy kraje a 5,6 % podíl z celkové rozlohy CHKO v republice. V celé ČR je vyhlášeno 25 CHKO, jejichž podíl na rozloze země činí 13,8 %.

Početně nejčastějším typem chráněných území jsou u nás *maloplošná zvláště chráněná území (M-ZCHÚ)*. V České republice je takto chráněno kolem 2 200 těchto území, podíl na celkové rozloze země je však velmi malý, jen 1,24 %. Asi třetina jich leží v areálech národních parků a CHKO. V kraji Vysočina bylo vyhlášeno 170 maloplošných zvláště chráněných území (asi 7,6 % podíl z celkového počtu M-ZCHÚ). K nejvýznamnějším patří sedm *národních přírodních rezervací*³ a tři *národní přírodní památky*. Dále se v kraji nachází 69 *přírodních rezervací* a 91 *přírodních památek*.

Přírodní parky

V kraji se nachází také území, která nemají ze zákona zvláštní ochranný statut, ale jsou „pouze“ obecně chráněná. Jedná se o *přírodní parky*, kterých na Vysočině nalezneme celkem

³ K těm nejvíce známým a turisticky navštěvovaným patří Radostínské rašeliniště a Žákova hora na Žďársku a Mohelenská hadcová step na jihovýchodě regionu.

devět (tj. 5,2 % podíl ze všech 172 přírodních parků v ČR) a jejichž rozloha na území kraje činí 482 km² (tj. 7,1 % podíl na rozloze kraje). Pouze pět leží celým svým prostorem v regionu, ostatní zasahují také do sousedících krajů a často jsou plošně velmi malé. Na území kraje Vysočina byly vyhlášeny tyto přírodní parky:

- **Svratecká hornatina,**
- **Třebíčsko,**
- **Střední Pojihlaví,**
- **Rokytná,**
- **Oslava,**
- **Balinské údolí**
- **Čeřínek,**
- **Melechov,**
- **Doubrava.**

Rekreační vodní plochy

Přírozené či uměle vybudované vodní plochy patří k významným přírodním předpokladům existence a rozvoje cestovního ruchu. V pahorkatinném a vrchovinném prostředí Vysočiny nejsou rekreační vodní plochy nijak zvláště exponované, jejich využití se omezuje výlučně na vrchol letní sezóny a je výrazně ovlivněno řadou klimatických faktorů. V regionu se nacházejí prakticky pouze člověkem cíleně vytvořené vodní plochy, které lze ve většině případů považovat za přírozenou součást dnešní kulturní krajiny. Jedná se o rybníky a vodní nádrže⁴, k těm nejvýznamnějším, sloužícím pro letní rekreaci patří:

- **rybníky: Pávovský (Jihlava), Velký Pařezitý (Řásná), Velké Jezero + Hladový (lokalita Volmanec u Počátek), Domanínský (Bystřice nad Pernštejnem), Skalský (Lísek), Velké Dářko (Škrdlovice), Řeka (Krucemburk, Sykovec (Tři Studně), Medlov (Tři Studně), Mírovský (Sněžné), Kachlička (Věž), Vidlák (Opatov)**
- **vodní nádrže: Dalešice, Trnávka, Pílská.**
- **Rozhledny a zoologické zahrady**

V tomto ohledu není kraj Vysočina nijak zvláště exponovaný, patří k územím s nejmenším zastoupením těchto atraktivit v rámci všech krajů ČR. Zoologickou zahradu v Jihlavě navštíví ročně 150 – 300 tis. návštěvníků, což je hodnota v kontextu všech ZOO v ČR spíše podprůměrná. Pouze tři rozhledny⁵ mají význam pro cestovní ruch tím, že jsou přístupné veřejnosti:

- **Babylon na Náměšťsku,**
- **Oslednice u Telče,**
- **Pípalka na Křemešníku,**
- **Rosička**
- **rozhledna v Ocmanicích**
- **rozhledna Karasín**
- **Horní les u Rovečného**

⁴ V některých případech se poměrně obtížně fyzicky odlišuje rybník od vodní nádrže a jediný rozlišení je potom ukotveno ve vlastním názvu.

⁵ Region Vysočina nelze v lokalizaci rozhleden srovnávat s tradiční oblastí jejich výstavby – v bývalých Sudetech, kde je jejich největší rozkvět na konci 19. století spojen se vznikem prvních, většinou německých, turistických spolků.

Přírodní předpoklady cestovního ruchu v kraji Vysočina

2.2 Kulturně–historické předpoklady

Česká republika má bohatou a rozmanitou historii, kterou zachycují historické a kulturní objekty jako jsou historická městská jádra (chráněny jako městské památkové rezervace resp. zóny), venkovská lidová architektura (chráněna jako venkovské památkové rezervace resp. zóny) hrady, zámky, kostely, chrámy, kláštery, ale i např. technické a vojenské památky. Nejvýznamnější z těchto objektů jsou zapsány do seznamu světového kulturního dědictví **UNESCO**, jež je nejvyšším stupněm mezinárodní ochrany a ČR patří v přepočtu takto chráněných objektů na obyvatele jedna z prvních příček pomyslného žebříčku ze všech zemí světa. Největší koncentrace památek UNESCO v rámci celé ČR, které je možné považovat za součást kultury a historie, se nachází právě v kraji Vysočina, kde tyto památky vytvářejí prostorový trojúhelník s vrcholy ve Žďáru nad Sázavou, Třebíči a Telči. Součástí nejvýznamnějšího kulturního bohatství národa jsou také objekty označené za národní kulturní památky.

Památky UNESCO

Telč – historické jádro města a zámek

Městská památková rezervace v Telči je unikátní svou celistvostí, zachované z dob Zachariáše z Hradce. Impozantní vzhled náměstí zesilují historické památky jako je Mariánský sloup (1720), kašny a sochy z 18. století, městské brány apod. Na náměstí navazuje renesanční zámek, který vznikl přestavbou gotického obranného hradu v 16. století. Konečnou podobu vtiskl zámeckému areálu italský architekt Baldassare Maggi. Je to jeden z nejlépe dochovaných renesančních architektonických komplexů v České republice, zvláště cenné je vnitřní zařízení. Zámek je obklopen přírodním parkem, v němž stojí klasicistní skleník. V objektu zámku je umístěna pobočka Muzea Vysočiny a Galerie Jana Zrzavého. Zámek je spolu s historickým centrem města od roku 1992 zapsán do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Zámecké nádvoří a historické sály jsou vyhledávaným místem konání hudebních koncertů.

Bazilika sv. Prokopa – Třebíč

Opatský chrám, původně zasvěcený Panně Marii, byl budován od 1. poloviny 13. století jako součást benediktinského kláštera, založeného v r. 1101. Bazilika patří ke skvostům středověkého stavitelství evropského významu. Je postavena v románsko-gotickém slohu. Značně utrpěla při obléhání Třebíče uherskými vojsky Matyáše Korvína v roce 1468. Renovace, provedená architektem Kaňkou v letech 1725 – 31, objevení vstupního portálu v roce 1862, restaurace Kamilem Hilbertem v letech 1924 – 35 a propojení hlavní lodi s kryptou v roce 1998 dodaly unikátní památce dnešní tvář.

Židovská čtvrť - Třebíč

Území na levém břehu řeky Jihlavy bylo již od středověku osídleno převážně židovským obyvatelstvem. Postupný nárůst počtu obyvatel na stísněném území, ohraničeném řekou a strmými skalnatými svahy, bez možnosti dalšího plošného rozvoje dal vzniknout unikátní čtvrti s velice hustou zástavbou, křivolakými uličkami, temnými zákoutími, klenutými průchody, romantickými náměstíčky a dalšími charakteristickými prostory i architektonickými prvky typickými pro židovskou architekturu. Skutečnými perlami židovské čtvrti jsou dvě synagogy. Přední synagoga na Tichém náměstí slouží dnes jako modlitebna Československé církve husitské, Zadní synagoga na Blahoslavově ulici byla v posledních letech kompletně zrekonstruována a její interiér, zdobený unikátními nástěnnými malbami z počátku 18. století slouží k pořádání výstav, koncertů a dalších kulturních aktivit. Na ženské

galerii je umístěna stálá výstava židovské kultury s řadou cenných předmětů používaných v občanském i náboženském životě zaniklé židovské komunity.

Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře – Žďár nad Sázavou

Tento areál, který je zároveň národní kulturní památkou, byl vystavěn podle návrhů významného pražského architekta vrcholného baroka Jana Aichla Santiniho. Stavbou ho pověřil opat žďárského kláštera Václav Vejmluva, nadšený ctitel sv. Jana Nepomuckého. Kostel byl vysvěcen v září 1722 a je považován za vrchol Santiniho tvorby. Pro originalitu české barokní gotiky a mistrovskou kompozici areálu se symbolikou svatojánské pěticípé hvězdy byl kostel v roce 1994 zapsán do seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Uvnitř kostela znázorňuje symboliku magického čísla pět především pět oltářů a pět chodeb, na hlavním oltáři pět hvězd a pět andělů. Nádvoří poutního místa vymezují ambity s peticemi bran a kaplí. Brány umístěné uprostřed jednotlivých ramen mají kupolové střechy a doplněny jsou sochami.

Národní kulturní památky

O jedinečné hodnotě některých kulturních památek svědčí jejich prohlášení za ***národní kulturní památku (NKP)*** a s ní spojený nejvyšší stupeň ochrany na úrovni našeho státu. V kraji Vysočina se nachází osm nemovitých a dvě movité NKP⁶. Jedná se převážně o zámky, ale také církevní a architektonické památky.

Nemovité NKP:

- **Zřícenina hradu Lipnice nad Sázavou,**
- **Zámek Náměšť nad Oslavou,**
- **Zámek Jaroměřice nad Rokytnou,**
- **Zámek Telč,**
- **Židovský hřbitov v Třebíči**
- **Klášter s kostelem sv. Prokopa v Třebíči,**
- **Kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře,**
- **a Rodný dům Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borově.**

Movité NKP:

- **Svatá Kateřina u Jihlavy (kamenná socha),**
- **Jihlavská Pieta (kamenné sousoší Panny Marie s mrtvým tělem Ježíše Krista).**

Městské (vesnické) památky

Česká republika a kraj Vysočina nevyjímaje má velmi hustou sídelní strukturu danou historickým vývojem. Historická města a zejména jejich jádra jsou příznačná koncentrací komplexů architektonických staveb různého slohu, jež jsou svým charakterem jedinečné. Mezi další významné turistické, kulturně-historické atraktivity se zvláštním statutem ochrany od státu patří zejména ***městské památkové rezervace (MPR)***, které se na Vysočině nachází tři z celkového počtu 40 v celé ČR:

- **Telč,**
- **Jihlava,**
- **a Pelhřimov.**

⁶ V celé ČR je evidováno 206 zápisů movitých i nemovitých věcí označených jako národní kulturní památka, z toho je 194 nemovitých NKP. Kraj Vysočina patří v kontextu ČR k regionům se spíše podprůměrným počtem NKP.

a **městské památkové zóny (MPZ)**, jichž v regionu nalezneme dvacet dva, což je třetí největší počet v rámci krajů ČR z celkového počtu 253 MPZ:

- **Velké Meziříčí,**
- **Velká Bíteš,**
- **Náměšť nad Oslavou,**
- **Jaroměřice nad Rokytnou,**
- **Moravské Budějovice,**
- **Jemnice,**
- **Třebíč,**
- **Brtnice,**
- **Telč,**
- **Třešť,**
- **Počátky,**
- **Kamenice nad Lipou,**
- **Pacov,**
- **Červená Řečice,**
- **Polná,**
- **Přibyslav,**
- **Havlíčkův Brod,**
- **Ledeč nad Sázavou,**
- **Chotěboř,**
- **Havlíčková Borová,**
- **Jimramov,**
- **a Nové Město na Moravě.**

Podobně jako městský prostor skýtá také venkovské prostředí projevy venkovské kultury, které jsou pro Vysočinu snad ještě více typičtější než městské. Patří mezi ně zejména lidová architektura, tedy dřevěná, roubená a jiná stavení umístěná v krajině, ale i nehmotné složky, jako lidové zvyky, tradice a řemesla, jež mají původ v historicky podmíněném způsobu života daného prostředí. Stát se zasazuje nad ochranou venkovské kultury především formou **vesnických památkových rezervací (VPR)**, které jsou na území kraje tři z celkového počtu šedesáti jedna VPR v České republice:

- **Křižánky,**
- **Krátká,**
- **a Dešov,**

Dalších městských, vesnických resp. architektonických památek je na Vysočině celá řada, není účelem je zde všechny jmenovat, v obecnější rovině se jedná o různé historické mosty, brány, domy, vyhlídkové věže, historická centra, hradby, radnice, sloupy, městská opevnění a další. Mezi nejčastěji uváděná města, kde se tyto památky nachází, se řadí největší města regionu **Jihlava, Třebíč, Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Velké Meziříčí, Chotěboř, Telč, Velká Bíteš, Polná**, méně pak např. Žďár nad Sázavou, Nové Město na Moravě, Humpolec.

a *vesnických památkových zón (VPZ)*, jichž se na území kraje nachází pět z celkového počtu 211 VPZ:

- Ubušínec,
- Boňov,
- Praskolesy,
- Petrovice,
- a Zhoř.

Hrady a zámky

Součástí kulturní krajiny Vysočiny je také mnoho historických památek. Pro cestovní ruch resp. pro poznávací cestovní ruch jsou významné zejména ty hrady, zámky, zříceniny a tvrze, které jsou nejen přístupné veřejnosti, ale naplňují také vlastní poznávací funkci⁷. Mezi *významné hrady a zámky* na Vysočině kromě již výše jmenovaných patří:

- Zámek Velké Meziříčí,
- Zámek Třebíč,
- Zámek Žirovnice,
- Zámek Pelhřimov,
- Zámek Chotěboř,
- Hrad Kámen,
- Hrad Ledec nad Sázavou,
- Hrad Roštejn,
- Hrad Lipnice nad Sázavou
- Zámek Kamenice nad Lipou,
- Zámek Žďár nad Sázavou,
- Zámek Budišov,
- Zámek Moravské Budějovice,
- Zámek Polná,
- Zámek Nové Město na Moravě,
- Zámek Přibyslav
- Zámek Police.

Církevní památky

Vedle profánních (světských, nenáboženských) kulturních a historických památek nabízí území České republiky i kraje Vysočina celou řadu *církevních památek*, které jsou dokladem naší dlouhodobé náboženské, zejména křesťanské, ale i židovské kultury a tradice. V regionu nalezneme unikátní církevní (sakrální) památky, které byly zařazeny do seznamu památek UNESCO (kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře ve Žďáru nad Sázavou, basilika sv. Prokopa v Třebíči a židovská čtvrť a hřbitov v Třebíči – viz výše), k těm nejvýznamnějším a nejvíce navštěvovaným náleží také:

- židovská čtvrť ve Velkém Meziříčí,
- premonstrátský klášter v Želivě,
- židovský hřbitov a synagoga v Golčově Jeníkově,
- a kostel sv. Františka Serafínského v Golčově Jeníkově,
- Premonstrátský klášter v Nové Říši.

⁷ O tom, zda je památka schopna dostát této funkci, rozhoduje vlastník objektu, což může být soukromá osoba, stát, obec či jiný veřejno-právní subjekt. Myšleno je tím nejen obecná přístupnost interiérů veřejnosti, ale také např. využití pro výstavní účely (muzea).

Značná část území kraje je „osázena“ mistrovskými církevními stavbami Jana Aichla Santiniho z období baroka, ale nejen z něj, v každém městě a větší obci nalezneme chrámy, kostely, děkanství, kaple, kapličky, farní budovy, kostnice či alespoň sochy s církevními motivy připomínající zdejší hluboké náboženské kořeny a tradice.

Technické a vojenské památky

Součástí kulturně-historických památek jsou také památky technické a vojenské, které se vyznačují nejen svojí architektonickou hodnotou, ale především svojí technickou či technologickou hodnotou, která vypovídá o historickém vývoji různých oborů lidských činností a vývoji národních dějin. V registru kulturních památek Národního památkového ústavu ČR je evidováno přes 2 600 kulturních památek technického typu, z nichž je z hlediska cestovního ruchu a jedinečnosti svého druhu možné vybrat 171⁸. Za reprezentativní vzorek vojenských památek významných pro cestovní ruch, bylo v rámci České republiky vybráno 79 objektů, bitev či událostí, z nichž 15 je zároveň národní kulturní památkou.

Z technických památek významných pro cestovní ruch, i např. z hlediska návštěvnosti, na Vysočině nalezneme především památky komunikačního stavitelství (např. silniční, železniční mosty, viadukty, lávky, železniční tratě a další), a to v:

- **Koroužné** – krytá dřevěná lávka,
- **Náměšti nad Oslavou** - „malý moravský Karlův most“,
- **Budišově** – větrný mlýn,
- **Velkém Meziříčí** – dálniční most z roku 1978, 460 m dlouhý, ve výšce 77 m nad údolím Oslavy, obloukovitě zahnutý (nejvyšší a druhý nejdelší na dálnicích D1 a D2),
- **Žďáru nad Sázavou** – kamenný barokní most přes řeku Sázavu z druhé poloviny 18. století s osmi sochami a 13 oblouky,
- **Přibyslavi** – tříobloukový kamenný most přes řeku Sázavu z 16. století,
- **a Brtnici** – dva kamenné mosty z první poloviny 18. století (jsou ve znaku města) s barokními sochami, jeden v centru města, druhý přes řeku Brtničku,

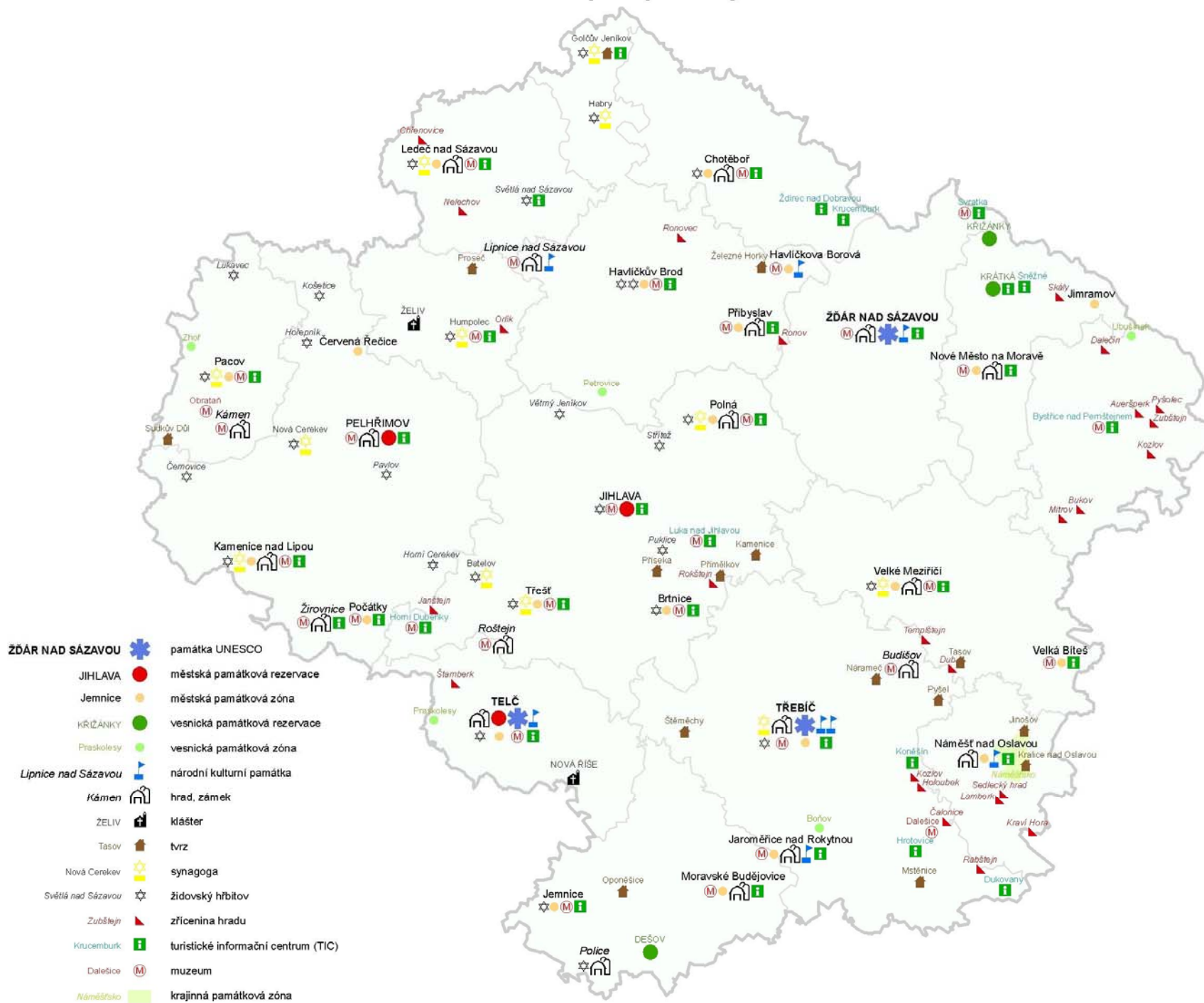
dále pak památky vodního stavitelství a zpracování zemědělských produktů v **Dalešicích** (dvě hráze na údolní nádrži Dalešice a areál bývalého a v současné době obnoveného pivovaru), památky textilní výroby v **Jimramově** (tírna lnu) a v **Bělé – Tasicích** (sklářská Huť Jakub).

Na území kraje se nacházejí pouze tři *vojenské památky* významné pro cestovní ruch, a to:

- městské opevnění v Jihlavě,
- památník Jana Žižky – místo úmrtí, u Přibyslavi,
- a poslední husitská bitva – kamenný pomník ve tvaru kalicha u obce Křeč.

⁸ Z tohoto počtu je 11 národních kulturních památek a jedna památková rezervace.

Kulturně - historické předpoklady cestovního ruchu

2.3 Návštěvnost památek

Návštěvnost lze do značné míry považovat za jeden z nejvýznamnějších indikátorů skutečné atraktivity kulturně-historických památek, které se stávají motivem návštěvy turistů. S cestovním ruchem bezprostředně souvisí především návštěvnost církevních památek, hradů, zámků, skanzenů a ostatních památek (radnice, věže, rozhledny, apod.). Více než 20 tis. turistů navštívilo v roce 2005 celkem 5 památek v kraji, což není počet nijak vysoký (celkem v ČR 124 objektů s návštěvností vyšší než 20 tisíc osob ročně). Jedná se o:

- **státní zámek Telč (74,7 tis. osob),**
- **zámek Jaroměřice nad Rokytnou (33,3 tis.),**
- **areál na Zelené hoře ve Žďáru nad Sázavou (29,4 tis.),**
- **státní hrad Lipnice nad Sázavou (22,2 tis.),**
- **a hrad Kámen (21,5 tis.),**

K dalším zpřístupněným památkovým objektům s vyšším podílem návštěvnosti na Vysočině patří: zámek Náměšť nad Oslavou, klášter Nová Říše, věž kostela sv. Ducha a věž kostela sv. Jakuba v Telči, hrad Orlík nad Humpolcem, vyhlídková věž kostela sv. Bartoloměje v Pelhřimově, klášter Želiv, státní Bazilika sv. Prokopa, Městská věž a Zadní synagoga v Třebíči.

Z kulturních zařízení lze z pohledu návštěvnosti v roce 2005 vybrat také ty nejvýznamnější – Muzeum Vysočiny v Jihlavě: 62,5 tis. návštěvníků, Horácké divadlo v Jihlavě: 54,6 tis., Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodu: 15,5 tis., Horácká galerie v Novém městě na Moravě: 7,0 tis. a Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě: 5,7 tis. návštěvníků. Skanzen Vysočina s návštěvností vyšší než 50 tis. turistů ročně již leží mimo hranice regionu - v Pardubickém kraji.

3. Turistická infrastruktura

Turistická infrastruktura je nejdůležitější součástí materiálně-technické základny cestovního ruchu v daném území. V zásadě je možno ji členit na základní a doprovodnou. Patří mezi realizační předpoklady rozvoje cestovního ruchu, které mají rozhodující postavení pro konečnou fázi uskutečňování cestovního ruchu. Umožňují danou oblast dosáhnout a využít a tvoří svoji kapacitou nabídkový strop pro využití lokalizačních faktorů.

3.1 Základní turistická infrastruktura

Mezi základní turistickou infrastrukturu patří především ubytovací a stravovací zařízení a jejich kapacity. Stravovací zařízení, tedy různé formy restauračních a pohostinských zařízení nejsou naší oficiální statistikou sledovány a provedení vlastního šetření nemá v prostoru celého kraje Vysočina relevanci. Proto se v této oblasti zaměřujeme na ubytovací kapacity, a to zejména v hromadných ubytovacích zařízeních, a dále také na objekty druhého bydlení.

Disponibilní statistické informace poskytované ČSÚ umožňují v současnosti zjistit počty a lůžkové kapacity hromadných ubytovacích zařízení (HUZ), tj. zařízení s 10 a více lůžky v obcích, kde jsou lokalizována nejméně 4 taková zařízení⁹. Lze tak získat údaje o zhruba 80 % lůžkových kapacit v hromadných ubytovacích zařízeních. Struktura lůžkových kapacit vypadá podle ČSÚ v kraji Vysočina¹⁰ následovně:

Tab. 1: Lůžkové kapacity v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) cestovního ruchu a jejich struktura v kraji Vysočina k 31.12.2005

	počet zařízení	počet lůžek	počet míst pro stany a karavany	průměrná cena za ubytování (Kč)
HUZ celkem v tom	354	18 803	3150	262
hotely a podobná zařízení	154	7 631	125	400
Ostatní HUZ celkem v tom	200	11 172	3 025	156
kempy	29	964	2 878	80
chatové osady a turistické ubytovny	61	3 337	102	128
ostatní zařízení	110	6 871	45	191

Pramen: Kapacita hromadných ubytovacích zařízení cestovního ruchu k 31.12.2005, ČSÚ.

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních roce 2005 dosáhl hodnoty 18,8 tis. (3,7 % úhrnu ČR), což bylo nejméně ze souboru krajů ČR. V přepočtu lůžek na 1 km² to rovněž představovalo jedno z posledních míst mezi našimi kraji. Asi třetina lůžkových kapacit (6,1 tis.) se nachází v okresních a dalších větších městech, pětina (3,5 tis.) v horských střediscích, významnější ubytovací kapacity jsou k dispozici také ve střediscích letní rekreace u vody (2,5 tis. lůžek). Podobně jako např. v Pardubickém kraji zde nejsou žádná zařízení kvalitního hotelového typu (čtyř a pěti hvězdičkové hotely).

Námi provedené šetření ubytovacích kapacit v kraji Vysočina (na základě zkušeností a podrobného vyhledávání na různých internetových stránkách) umožnilo provést analýzu hromadných ubytovacích zařízení až do úrovně jednotlivých obcí (také viz databáze HUZ). V přehledné tabulkové formě dokládáme jeho výsledek na příkladu správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP).

⁹ Informace o obcích s 1 – 3 zařízeními ČSÚ z důvodů ochrany individuálních dat neposkytuje.

¹⁰ ČSÚ publikuje informace o lůžkových kapacitách pouze na úrovni krajů ČR.

Tab. 2: Struktura hromadných ubytovacích zařízení v kraji Vysočina dle správních obvodů ORP (zima 2006)

název ORP	počet HUZ celkem	počet hotelů a podobných zařízení	počet ostatních zařízení	kapacita HUZ celkem (lůžka)	kapacita hotelů a podobných zařízení (lůžka)	kapacita ostatních zařízení (lůžka)
Bystřice nad Pernštejnem	23	3	20	1 337	188	1 149
Havlíčkův Brod	29	3	26	1 699	202	1 497
Humpolec	24	4	20	1 486	185	1 301
Chotěboř	14	2	12	811	132	679
Jihlava	61	13	48	3 545	1 198	2 347
Moravské Budějovice	11	1	10	439	42	397
Náměšť nad Oslavou	20	1	19	1 001	25	976
Nové Město na Moravě	70	14	56	3 822	1 071	2 751
Pacov	7	1	6	205	20	185
Pelhřimov	43	9	34	2 389	584	1 805
Světlá nad Sázavou	25	6	19	1 857	384	1 473
Telč	30	8	22	1 150	291	859
Třebíč	53	9	44	3 107	727	2 380
Velké Meziříčí	18	5	13	813	243	570
Žďár nad Sázavou	39	11	28	2 770	1 114	1 656
Kraj Vysočina	467	90	377	26 431	6 406	20 025

Pramen: vlastní šetření

Srovnání obou uvedených tabulek dokládá obtížnost práce s nekomplexním souborem dat pocházejících z oficiálních statistik ČSÚ, jehož pouze částečná relevance byla již výše naznačena. S tímto souborem lze skutečně pracovat na úrovni krajů, maximálně okresů, v nižších územních jednotkách už nebude mít potřebnou vypovídací schopnost. Šetření provedené „uvnitř“ kraje Vysočina umožňuje provést analýzu až do úrovně jednotlivých obcí, resp. uskupení obcí s výskytem většího počtu a kapacit hromadných ubytovacích zařízení. Představený soubor dat nemá, podobně jako všechny ostatní soubory vzniklé šetřením v prostoru a čase 100 % validitu, ale bude se velmi přibližovat reálné situaci v daném čase.

V kraji Vysočina bylo v zimním období roku 2006 zjištěno 467 hromadných ubytovacích zařízení s celkovou kapacitou 26,4 tis. lůžek. Téměř 6,5 tis. lůžek se nachází v hotelích a podobných zařízeních (90 zařízení; především penziony), což znamená, že tyto mají vyšší kvalitu, ale i cenu. Více než 20 tis. lůžek (377 zařízení) je k dispozici v ostatních ubytovacích zařízeních, tedy především v kempech, autokempech, turistických ubytovnách a různých rekreačních zařízeních.

Při pohledu na správní obvody ORP je zřejmé, že ve čtyřech obvodech (Nové Město na Moravě, Jihlava, Třebíč a Žďár nad Sázavou) se koncentruje polovina všech lůžkových kapacit v HUZ kraje Vysočina. Naopak v ORP Pacov, Moravské Budějovice, Chotěboř a Velké Meziříčí nedosahuje kapacita HUZ ani 1 000 lůžek. Tyto skutečnosti zřetelně naznačují turistickou atraktivitu, resp. neatraktivitu oblastí a lokalit v rámci celého kraje.

Zajímavější pohled (viz také Obr. 6) nabízí rozložení hromadných ubytovacích zařízení v jednotlivých obcích kraje. Celkem 155 obcí kraje (22 %) má na svém katastru alespoň jedno ubytovací zařízení, přičemž právě jedno zařízení nalezneme v 78 obcích. Žebříček sestavený podle počtu HUZ vypadá následovně:

- Jihlava (28 hromadných ubytovacích zařízení),
- Třebíč (25),
- Nové Město na Moravě (20),
- Telč (16),
- Tři Studně (15) ...,

a další 4 obce mají 10 a více ubytovacích zařízení.

Podle počtu lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních v obcích je pořadí poněkud pozměněné:

- Žďár nad Sázavou (1 766 lůžek),
- Jihlava (1 334),
- Třebíč (1 198),
- Nové Město na Moravě (1 179),
- Sněžné (979).

Nejvyšším počtem lůžek v hotelích a jim podobných zařízeních disponuje Žďár nad Sázavou (792 lůžek, tj. 44,8 % všech kapacit), dále Sněžné (488), Jihlava (467) a Třebíč (387). Nejvyšší podíl „hotelové báze“ v obcích s více než třemi sty lůžky však nalezneme v Telči (291 lůžek, tj. 74,0 % ze všech kapacit), dále ve Svatce (67,0 %) a Velkém Meziříčí (52,7 %). V kraji existují také obce, které mají na svém území pouze zařízení hotelového a podobného typu (např. Vílanec, Jaroměřice nad Rokytnou, Střítež a další).

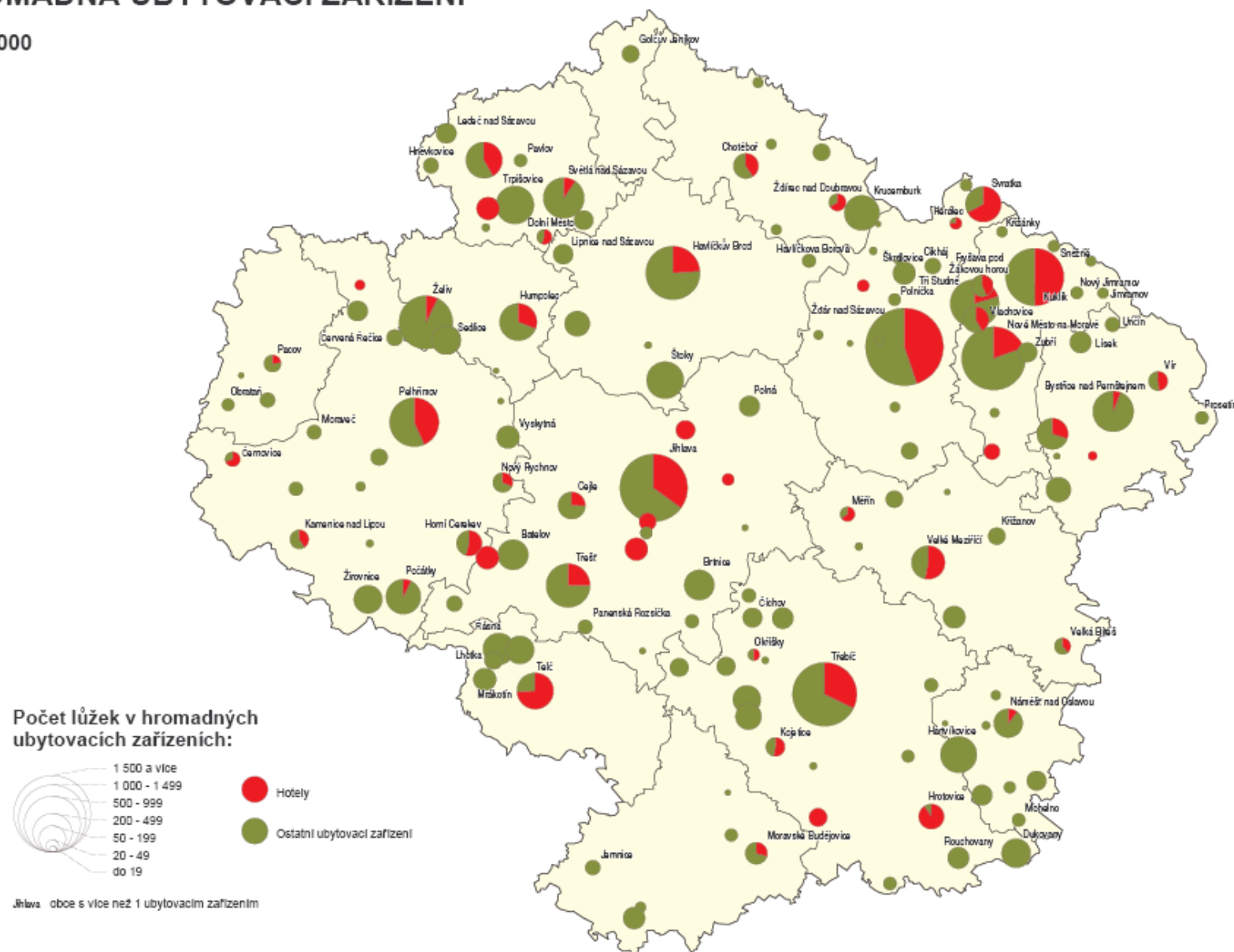
Nejvýznamnější koncentraci ubytovacích kapacit všech typů nalezneme v prostoru Žďárských vrchů, v trojúhelníku s vrcholy ve Žďáru nad Sázavou, Novém Městě na Moravě a Svatce. Velký počet disponibilních lůžek nabízejí také horská střediska Sněžné a Tři Studně. Další uskupení hromadných ubytovacích zařízení je možné sledovat v obcích podél toku Sázavy (Světlá nad Sázavou, Trpišovice a Ledec nad Sázavou – významná rekreační oblast), v zázemí blízkých vodních nádrží Želiv a Sedlice (především obce Želiv a Sedlice) a v okolí Telče (Mrákotín, Lhotka, Řásná). Možnost přenocování pak v relativně dostatečné míře nabízejí již pouze bývalá okresní města: Jihlava, Třebíč, Havlíčkův Brod a Pelhřimov.

Velmi významný potenciál v ubytovací turistické infrastruktuře ČR představují objekty individuální rekreace (také nazývané jako „druhé bydlení“). Jedná se především o klasické chaty a chalupy, navíc naše statistika od roku 1991 sleduje i byty v nevyčleněných rekreačních chalupách, tedy neobydlené byty z důvodu jejich užívání ke druhému bydlení. V drtivé většině se nejedná o komerčně využívané objekty, ale o rekreační objekty sloužící majitelům k víkendovému, sezónnímu, ale i delšímu pobytu.

Kraj Vysočina nepatří k nejvíce exponovaným regionům České republiky z pohledu koncentrace objektů druhého bydlení. Důvody jsou velmi prozaické – nedisponuje atraktivní horskou krajinou, ani významnými oblastmi letní rekreace u vody, žádné z měst v kraji nevytváří, vzhledem ke své velikosti, dostatečně silnou příměstskou zónu s objekty individuální rekreace. Přesto lze některé oblasti v kraji označit za atraktivnější ke druhému bydlení – „přihraničí“ s Jihomoravským krajem (vliv Brna), okolí Jihlavy, podél toku Sázavy, a v okolí vodních nádrží Želiv a Sedlice. V roce 1991 bylo při sčítání lidu domů a bytů v kraji zjištěno 103,5 tis. lůžek v OIR, v současnosti je možné předpokládat jejich setrvalý stav, příp. mírný nárůst.

HROMADNÁ UBYTOVACÍ ZAŘÍZENÍ

1:600 000

Zdroj dat: Úhrnné hodnoty druhů pozemků, ČÚZK, 2005
vlastní výpočty

0 10 20 30 40 km

Mapový podklad: ArcČR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

Hosté a návštěvnost v hromadných ubytovacích zařízeních

Český statistický úřad sleduje a publikuje kromě kapacit hromadných ubytovacích zařízení také jejich návštěvnost, a to opět pouze do úrovně krajů. Do statistického zjišťování jsou zahrnuta ubytovací zařízení sloužící cestovnímu ruchu, která jsou provozována na komerčním principu právníky nebo fyzickými osobami. Výsledky šetření o návštěvnosti hromadných ubytovacích zařízení jsou přímo ovlivňovány stavem registru ubytovacích zařízení – publikovaná data jsou tedy zpracovaných údajů ze získaných dotazníků a statisticky dopočetných dat za ubytovací zařízení, od kterých nebyl vyplněný dotazník získán.

Z výše uvedeného vyplývá, že v rámci kraje Vysočina nelze, bez šetření v jednotlivých ubytovacích zařízeních, provést rozsáhlejší vnitřní analýzu návštěvnosti. V roce 2005 navštívilo kraj Vysočina a ubytovalo se v některém z typů hromadných ubytovacích zařízení asi 390 tis. hostů, což znamená jednu z nejnižších hodnot v rámci krajů ČR. Pouze 15 % podíl cizinců (59 tis.) je druhý nejnižší v ČR, nejvíce zahraničních hostů přijíždí z Německa (28,1 %) a Slovenska (18,7 %), dále pak z Nizozemí a Rakouska. V kraji bylo v tomtéž roce evidováno asi 1,2 mil. přenocování, z toho téměř 200 tis. přenocování cizinců. Nejvíce navštěvovanými okresy jsou Žďár nad Sázavou a Jihlava.

3.2 Doprovodná turistická infrastruktura

Mezi doprovodnou turistickou infrastrukturu řadíme především sportovně-rekreační a dopravní infrastrukturu. V kraji Vysočina patří mezi nejvíce využívanou infrastrukturu ve formě:

- **Běžeckých tratí a sjezdovek** (infrastruktura pro zimní sporty); ucelená síť upravovaných běžeckých tras v okolí Nového Města na Moravě, ale i v jiných lokalitách Žďárských vrchů patří k nejlepším a nejvyhledávanějším v celé ČR. Také další partie nad 600 m n.m. (tedy prakticky celá centrální Vysočina) jsou územím s příznivými podmínkami pro běžecské lyžování.
- **Krytých stadionů, krytých bazénů a aquaparků** (Jihlava, Třebíč a další větší města kraje).
- **Naučných stezek a turistických tras** (turisticky atraktivní jsou především naučné stezky po přírodních i kulturně-historických památkách, které jsou právě díky nim zpřístupněny veřejnosti); v kraji Vysočina nalezneme desítky naučných stezek a turistických tras, jejich seznam podrobný popis je k dispozici na internetových stránkách www.region-vysocina.cz, příp. v kvalitně zpracovaných informačních brožurách vydávaných Krajem Vysočina.
- **Golfových areálů** (Golf Club Svratka, Golf Club Telč).
- **Zábavních komplexů**; v kraji Vysočina se jedná zejména o tzv. westernová městečka v Kamenici – okres Havlíčkův Brod, Strážku a Zvoli - obě okres Žďár nad Sázavou. Především Westernové městečko Šiklův Mlýn ve Zvoli patří k vyhlášeným v celé České republice a v letní sezóně bude jeho návštěvnost konkurovat nejvíce vyhledávaným památkám a atraktivitám kraje.

Mezi turistickou dopravní infrastrukturu se řadí zejména **cyklotrasy a cyklostezky**. Kraj Vysočina je protkán velmi hustou sítí místních, regionálních i dálkových (mezinárodních) cyklotras, a to také v souvislosti s vhodnými přírodními a dopravními podmínkami pro cykloturistiku. Mezi nejznámější trasy patří např. Trasa Jeseník – Znojmo, Jihlava – Český Těšín, Hradec Králové – Břeclav, Česko-moravská trasa a další.

ZIMNÍ SPORTY A REKREACE

1:600 000

Legenda

- kryté zimní stadiony
- otevřené zimní stadiony
- umělé zasněžování
- snowboard park
- potenciální oblasti běžeckého lyžování

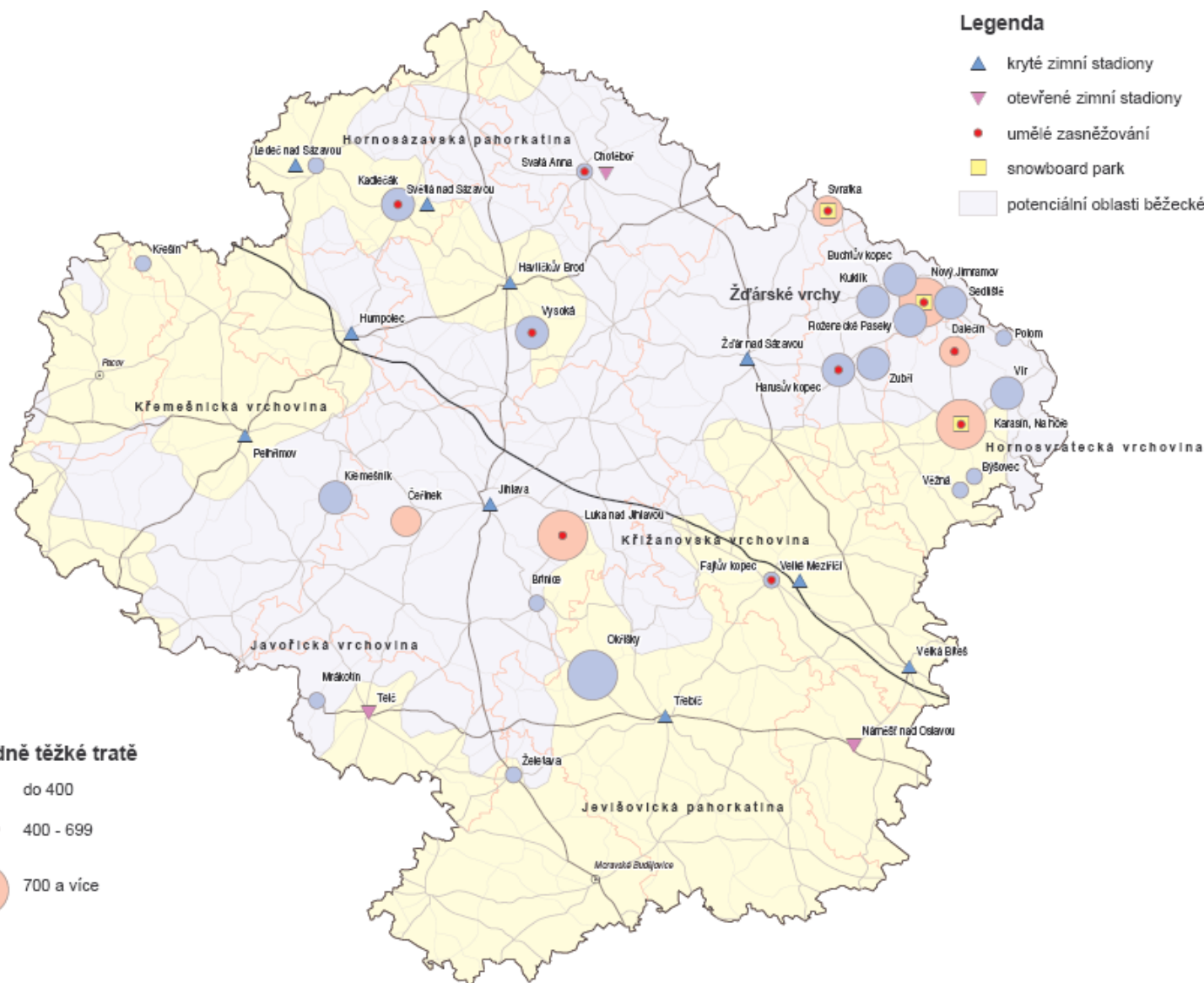
Délka sjezdovek (v m)

lehké tratě

- do 400
- 400 - 699
- 700 a více

středně těžké tratě

- do 400
- 400 - 699
- 700 a více

Zdroj dat: www.holidayinfo.cz, 2005
 Klimatické oblasti ČSSR, 1975
<http://extranet.kr-vysocina.cz/turista/>, 2006

0 10 20 30 40 km

Mapový podklad: ArcCR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
 Tematický obsah: ESF MU BRNO

4. Hlavní druhy a formy cestovního ruchu

Formy cestovního ruchu vycházejí ze zaměření cestovního ruchu na uspokojování určitých konkrétních potřeb účastníka. Tyto potřeby dávají specifický charakter, jednotlivé formy cestovního ruchu obvykle kladou zvláštní požadavky na způsob realizace a zabezpečení služeb (rozsah a kvalita). Druhy cestovního ruchu jsou se sledují a člení z různých hledisek, pro naše analýzy přicházejí v potaz pouze otázky délky účasti, tedy členění dle časového rytmu (víkendový, týdenní, celoroční cestovní ruch) a rozložení během roku (sezónní a celoroční cestovní ruch).

Kraj Vysočina není v souvislosti se základními formami cestovního ruchu nijak výrazněji zaměřen a vyhraněn. Poměrně silná je v regionu **intenzivní horská turistika** v obou hlavních sezónách s mírně převažující zimou. K vyhlášeným střediskům zimních sportů patří především Nové Město na Moravě (sjezdovka na Harusově kopci), kde jsou pravidelně pořádány závody světového poháru FIS v běžeckém lyžování; dále je zde několik středisek regionálního významu (např. Fajtův kopec, Karasín, Svratka, Luka nad Jihlavou).

Městský cestovní ruch s celoroční intenzitou (přesto však s daleko silnější letní sezónou) můžeme najít pouze v Jihlavě a Telči. **Letní rekreace a turistika u vody** se opírá o několik středisek vázaných na zdejší rozsáhlou síť rybníků a menších vodních nádrží (např. Velké Dářko, Sykovec, Medlov, Trnávka/Želiv, Sedlice), a také vodácky zajímavou část horního toku Sázavy.

Specifické formy cestovního ruchu nenacházejí v kraji zatím větší uplatnění. Kongresový cestovní ruch zastupují některá střediska (Jihlava, Třebíč, Žďár nad Sázavou) s regionálním významem. Agroturistika je vázána nejen na zdejší „eko“ a agrofarmy, ale ve své volné podobě je rozmělněna na značnou částí území kraje (můžeme hovořit také o venkovském turismu), podobně jako cykloturistika. Zábavní turistika je orientována např. na výše uvedená westernová městečka, příp. další turistická lákadla. Některé formy cestovního ruchu (např. lázeňský, veletržní) se v regionu vůbec nevyskytují.

5. Regionalizace cestovního ruchu v kraji Vysočina

Podkladem pro regionalizaci cestovního ruchu v kraji je vymezení základních krajinných typů, které pokryjí celé sledované území. Na základě provedených analýz a zkušeností jsme zvolili poměrně jednoduché členění, resp. funkčně-prostorové využití území pro cestovní ruch v kraji následovně:

- Horská krajina,
- Venkovská krajina s velmi příznivými předpoklady pro cestovní ruch,
- Venkovská krajina s průměrnými předpoklady pro cestovní ruch,
- Venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch,
- Velkoplošné pískovcové skalní útvary¹¹,
- Urbanizované prostory.

Z tohoto pohledu je pro kraj Vysočina typická především venkovská krajina s průměrnými předpoklady (57 % rozlohy kraje) a venkovská krajina s minimálními předpoklady pro cestovní ruch (33 %); horská krajina zaujímá 5,5 %. Urbanizované prostory se nacházejí pouze na 3,6 % rozlohy území kraje. Touto poměrně příznivou strukturou se kraj řadí na 5. místo mezi kraji ČR.

Do finální podoby regionalizace cestovního ruchu v kraji významně vstupují také výše jmenované hlavní formy cestovního ruchu, významná střediska a koncentrační oblasti druhého bydlení, čímž je dokreslena celá funkční a prostorová mozaika kraje. Grafické vyjadřovací prostředky umožňují pojmout regionalizaci v přehledné a účelové formě bodů, linií a ploch, jak je v současnosti zvykem ve většině podobných prací. V prostoru kraje Vysočina považujeme za nejdůležitější tyto vymezené oblasti:

- Intenzivní letní a zimní horské turistiky (oblast Žďárských vrchů; hlavní střediska: Nové Město na Moravě, Sněžné, Svratka a Fryšava pod Žákovou horou),
- Letní rekreace u vody (podél horního toku Sázavy a okolo přehradních nádrží Želiv a Sedlice),
- Kulturně-poznávacího cestovního ruchu (historická města Jihlava a Telč; přímá návaznost na jihočeské Slavonice).

Z mapy pak vystupují již pouze jednotlivé lokality, které nemají pro cestovní ruch větší než regionální význam. Opomenout nelze zejména města Třebíč a Žďár nad Sázavou, na jejichž územích nalezneme památky zapsané na seznam kulturního dědictví UNESCO, které mají velkou kulturně-historickou hodnotu, avšak nejsou z řady důvodů stále ještě turisticky tolik vyhledávané.

¹¹ V kraji Vysočina se nevyskytují.

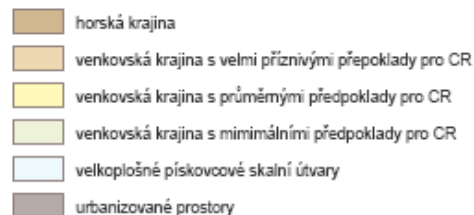
REGIONALIZACE CESTOVNÍHO RUCHU

1:600 000

Počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních

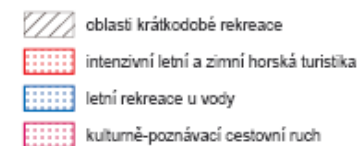

Funkčně-prostorové využití území

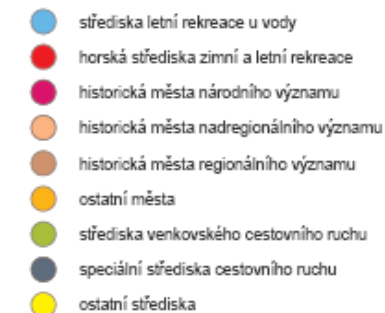

Zdroj dat: Úhrnné hodnoty druhů pozemků, ČÚZK, 2005
ČSÚ, 2006, vlastní výpočty

Legenda

Funkční typologie středisek

Mapový podklad: ArcČR © 1997 ARCDATA PRAHA, s.r.o.
Tematický obsah: ESF MU BRNO

Závěr

Kraj Vysočina je, podobně jako např. Pardubický kraj, regionem s otevřenými možnostmi rozvoje cestovního ruchu do budoucna. Tyto možnosti však nejsou zatím zdaleka využity a z mnoha příčin.

Pokud bychom shrnuli nedostatky kraje v oblasti cestovního ruchu, tak se bude jednat v první řadě o:

- nepříliš atraktivní, zemědělsky využívanou venkovskou krajinu na značné části území s menší estetickou hodnotou, přesto s potenciálem do budoucna,
- nízkou návštěvnost kulturních, historických, církevních, technických a dalších památek,
- nedostatečně rozvinutou základní (zejména ubytovací kapacity) i doprovodnou turistickou infrastrukturu, jejíž budování je však nutně podmíněno dostatečnou nabídkou turistických atrakcí, příjezdy domácích i zahraničních hostů a návštěvností,
- nízkým počtem příjezdů především zahraničních návštěvníků,
- neexistencí některých forem cestovního ruchu (lázeňský, veletržní..),
- výraznou sezónností a nízkou délkou pobytu návštěvníků v kraji (typická oblast víkendového cestovního ruchu).

Na druhé straně rozvojový potenciál je možné spojovat zejména s:

- žádanými formami klidné a ekologicky čisté pobytové turistiky (venkovská turistika, agroturistika), pro kterou existují předpoklady na naprosté většině území kraje. (tzv. „zdravé pobyty“ na Vysočině lze považovat za jednu z hlavních příležitostí rozvoje cestovního ruchu v kraji),
- poznávací turistikou spojená s návštěvou kulturně – historických, církevních a dalších památek,
- doceněním některých významných pamětihodností národního významu, které však zatím nejsou příliš turisticky exponované (Třebíč, Žďár nad Sázavou),
- cykloturistikou spojená s budováním dalších tras (vč. doprovodných služeb),
- zvýšením domácí i zahraniční návštěvnosti,
- odbouráním velmi výrazné sezónnosti,
- zvýšením délky pobytu návštěvníků v území,
- podporou podnikatelských aktivit v cestovním ruchu nejen ze strany kraje,
- důslednou propagací a prezentací kraje (jak se již v současné době začíná dít), tvorbou nabídkových balíčků a produktů,
- založením vhodné a výkonné organizační struktury a aktivní spoluprací všech zainteresovaných aktérů v cestovním ruchu.

Seznam kartogramů

Potenciál rekreační plochy	6
Turisticko-rekreační funkce obcí	8
Turisticko-rekreační zatížení území	10
Přírodní předpoklady cestovního ruchu	14
Kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu	20
Hromadná ubytovací zařízení	25
Zimní sporty a rekreace	27
Regionalizace kraje Vysočina	30

Seznam přiložených databází

Přírodní předpoklady cestovního ruchu

Kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu

Ubytovací základna

- hromadná ubytovací zařízení
- druhé bydlení

Zimní infrastruktura

Regionalizace

- potenciál rekreační plochy
- turisticko-rekreační funkce obcí
- turisticko-rekreační zatížení území

Literatura a prameny

- Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha. Dostupné na: <http://www.nature.cz>
- Asociace muzeí a galerií České republiky – server muzeí a galerií. Dostupné na: <http://www.cz-museums.cz>
- Malý lexikon obcí České republiky 2005, ČSÚ, Praha. Dostupné na : <http://www.czso.cz>
- Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, Praha; www.nipos-mk.cz
- Národní památkový ústav ČR, Praha. Dostupné na: <http://www.npu.cz>
- Úhrnné hodnoty druhů pozemků (pozemkový katastr obcí ČR). Český ústav zeměměřičský a katastrální, Praha. Dostupné na <http://www.mmr.cz>
- Ústřední seznam kulturních památek České republiky, Národní památkový ústav, Praha. Dostupné na <http://www.npu.cz>
- Ústřední seznam ochrany přírody, Praha. Dostupné na: <http://www.nature.cz>
- Toušek, V., Smolová, I., Fňukal, M., Jurek, M., Klapka, P. (2005): Česká republika – portréty krajů. Centrum pro regionální rozvoj, MU, Brno, katedra geografie, PřF UP Olomouc, Olomouc, 136 s.
- Vystoupil, J., Holešinská, A., Kunc, J., Šauer, M. (2007): Návrh nové rajonizace cestovního ruchu ČR. Brno: ESF MU, 107 s.
- Vystoupil, J. a kol. (2006): Atlas cestovního ruchu České republiky. Praha: MMR ČR, 157 s.